

“GLOBALLASHUV SHAROITIDA MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARDA AXLOQIY TUSHUNCHALARNI SHAKLLANTIRISHNING PSIXOLOGIK OMILLARI VA PSIXIK SALOMATLIKNI MUSTAHKAMLASH YO‘LLARI.”

Andijon davlat universiteti
Psixologiya va pedagogika kafedrası
p.f.f.d.dosent B.E.Parmonov

<https://doi.org/10.5281/zenodo.19415601>

Annotatsiya Mazkur tadqiqotda globallashuv jarayonlari sharoitida maktabgacha yoshdagi bolalarda axloqiy tushunchalarning shakllanishi, ularning psixologik omillari hamda bolalarning psixik salomatligini mustahkamlash yo‘llari ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqotda maktabgacha yosh davrida bolalarning axloqiy tasavvurlari, ijtimoiy xulq-atvori va shaxsiy sifatlari shakllanishida oila muhiti, ta’lim-tarbiya jarayoni, tengdoshlar bilan munosabat hamda zamonaviy ijtimoiy-madaniy omillarning ta’siri yoritib beriladi. Shuningdek, globallashuv sharoitida bolalarning psixik salomatligini ta’minlash, ularning emotsional barqarorligini rivojlantirish hamda ijobiy axloqiy fazilatlarni shakllantirishga qaratilgan innovatsion psixologik-pedagogik yondashuvlar asoslab beriladi. Tadqiqot natijalari maktabgacha ta’lim muassasalari va oila muhitida bolalarning barkamol shaxs sifatida shakllanishini qo‘llab-quvvatlashga xizmat qiluvchi amaliy tavsiyalar ishlab chiqishga yo‘naltirilgan.

Kalit so‘zlar: Globallashuv, maktabgacha yoshdagi bolalar, axloqiy tushunchalar, psixologik omillar, psixik salomatlik, shaxs rivojlanishi, axloqiy tarbiya, emotsional barqarorlik, oila muhiti, maktabgacha ta’lim, innovatsion yondashuvlar, ijtimoiylashuv.

Аннотация. Данное исследование научно анализирует формирование моральных концепций у детей дошкольного возраста в контексте процессов глобализации, их психологические факторы и способы укрепления психического здоровья детей. В исследовании освещается влияние семейной среды, образовательного процесса, взаимоотношений со сверстниками и современных социокультурных факторов на формирование моральных концепций, социального поведения и личностных качеств детей дошкольного возраста. Также обосновываются инновационные психолого-педагогические подходы, направленные на обеспечение психического здоровья детей в контексте глобализации, развитие их эмоциональной устойчивости и формирование позитивных моральных качеств. Результаты исследования направлены на разработку практических рекомендаций, способствующих формированию всесторонне развитых личностей в дошкольных образовательных учреждениях и семейной среде.

Ключевые слова: глобализация, дети дошкольного возраста, моральные концепции, психологические факторы, психическое здоровье, личностное развитие, нравственное воспитание, эмоциональная стабильность, семейная среда, дошкольное образование, инновационные подходы, социализация.

Abstract: This study scientifically analyzes the formation of moral concepts in preschool children in the context of globalization processes, their psychological factors, and ways to strengthen children's mental health. The study highlights the influence of the family environment, the educational process, peer relationships, and modern socio-cultural factors on the formation of children's moral concepts, social behavior, and personal qualities in preschool age. It also substantiates innovative psychological and pedagogical approaches aimed at ensuring children's mental health in the context of globalization, developing their emotional stability, and

forming positive moral qualities. The results of the study are aimed at developing practical recommendations that support the formation of children as well-rounded individuals in preschool educational institutions and the family environment.

Keywords: Globalization, preschool children, moral concepts, psychological factors, mental health, personal development, moral education, emotional stability, family environment, preschool education, innovative approaches, socialization.

Kirish :Hozirgi globallashuv davrida jamiyatning ijtimoiy, iqtisodiy va madaniy rivojlanishi inson shaxsining har tomonlama barkamol bo’lib shakllanishini taqozo etmoqda. Ayniqsa, yosh avlodni axloqiy jihatdan yetuk, ma’naviy barkamol va psixik jihatdan sog’lom qilib tarbiyalash bugungi kunning muhim vazifalaridan biri hisoblanadi. Shu nuqtai nazardan, maktabgacha yosh davri bolalar shaxsining shakllanishida muhim bosqich bo’lib, aynan shu davrda ularning axloqiy tushunchalari, ijtimoiy xulq-atvori hamda psixologik xususiyatlari shakllana boshlaydi.Maktabgacha yoshdagi bolalarda axloqiy tushunchalarning shakllanishi ularning keyingi shaxsiy rivojlanishida muhim ahamiyat kasb etadi. Bu jarayon bolalarning oila muhiti, ta’lim-tarbiya tizimi, tengdoshlar bilan muloqoti hamda jamiyatda mavjud ijtimoiy qadriyatlar ta’siri ostida shakllanadi. Shu bilan birga, globallashuv jarayonlari natijasida axborot oqimining kengayishi, madaniy ta’sirlarning ortishi hamda zamonaviy texnologiyalarning hayotimizga kirib kelishi bolalarning axloqiy qarashlari va psixik holatiga ma’lum darajada ta’sir ko’rsatmoqda.Bugungi kunda maktabgacha yoshdagi bolalarning psixik salomatligini ta’minlash, ularda ijobiy axloqiy sifatlarni shakllantirish va emotsional barqarorlikni rivojlantirish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Bu borada psixologiya va pedagogika fanlarida innovatsion yondashuvlar, zamonaviy metod va texnologiyalarni qo’llash muhim ahamiyatga ega. Chunki bolalarning sog’lom psixik rivojlanishi ularning ijtimoiylashuvi, ma’naviy kamoloti va kelajakda yetuk shaxs bo’lib voyaga yetishining asosiy omillaridan biridir.Shu sababli maktabgacha yoshdagi bolalarda axloqiy tushunchalarning shakllanishining psixologik xususiyatlarini o’rganish hamda ularning psixik salomatligini mustahkamlashga qaratilgan samarali yondashuvlarni ishlab chiqish ilmiy va amaliy jihatdan muhim ahamiyat kasb etadi. Mazkur tadqiqot aynan shu masalalarni tahlil qilishga qaratilgan.

Asosiy qism:Maktabgacha yosh davri bolaning shaxs sifatida shakllanishida muhim bosqich hisoblanadi. Aynan shu davrda bolalarda axloqiy tushunchalar, ijtimoiy me’yorlar va qadriyatlar haqida dastlabki tasavvurlar shakllana boshlaydi. Bolaning atrof-muhit bilan faol muloqoti, kattalar va tengdoshlar bilan o’zaro munosabati uning axloqiy qarashlari rivojlanishiga bevosita ta’sir ko’rsatadi. Psixologik tadqiqotlar shuni ko’rsatadiki, maktabgacha yoshdagi bolalar axloqiy tushunchalarni asosan kuzatish, taqlid qilish va ijtimoiy tajribani o’zlashtirish orqali egallaydilar.Bolalarda axloqiy tushunchalarning shakllanishi bir qator psixologik omillar bilan bog’liq[2]. Ularga, avvalo, oila muhiti, ota-onaning tarbiyaviy yondashuvi, bolaga nisbatan mehr va e’tibor, shuningdek, maktabgacha ta’lim muassasasidagi tarbiyaviy jarayon kiradi. Oila bolaning birinchi ijtimoiy muhiti bo’lib, unda shakllangan axloqiy me’yorlar va qadriyatlar bolaning keyingi hayotiga katta ta’sir ko’rsatadi. Ota-onaning ijobiy namuna ko’rsatishi, bolaga mehr-muhabbat bilan munosabatda bo’lishi hamda to’g’ri tarbiyaviy usullarni qo’llashi bolalarda halollik, mehribonlik, hurmat va mas’uliyat kabi axloqiy sifatlarning rivojlanishiga xizmat qiladi.Maktabgacha ta’lim muassasalari ham bolalarda axloqiy tushunchalarni shakllantirishda muhim rol o’ynaydi[1]. Ta’lim-tarbiya jarayonida turli didaktik o’yinlar, suhbatlar, rolli o’yinlar hamda ijodiy faoliyatlar orqali bolalarda ijobiy xulq-atvor ko’nikmalari rivojlantiriladi. Ayniqsa, jamoaviy o’yinlar bolalarda hamkorlik, o’zaro yordam, adolat va hurmat kabi axloqiy fazilatlarini shakllantirishga yordam beradi.Globallashuv jarayonlari esa bolalarning ijtimoiy va psixologik rivojlanishiga yangi omillarni olib kirayotganligi bilan xarakterlanadi. Zamonaviy axborot

texnologiyalari, ommaviy axborot vositalari va turli madaniy ta’sirlar bolalarning dunyoqarashi hamda axloqiy qarashlariga ta’sir ko’rsatmoqda. Shu sababli maktabgacha yoshdagi bolalarning psixik salomatligini ta’minlash va ularni salbiy axborot ta’siridan himoya qilish muhim vazifalardan biri hisoblanadi. Bolalarning psixik salomatligini mustahkamlashda innovatsion psixologik-pedagogik yondashuvlardan foydalanish samarali natijalar beradi. Jumladan, o’yin terapiyasi, san’at terapiyasi, musiqa terapiyasi hamda turli rivojlantiruvchi mashg’ulotlar bolalarning emotsional holatini barqarorlashtirish, stressni kamaytirish hamda ijobiy psixologik muhitni yaratishda muhim ahamiyat kasb etadi. Bunday yondashuvlar bolalarning o’z his-tuyg’ularini erkin ifoda etishiga, ijtimoiy munosabatlarni to’g’ri shakllantirishiga va axloqiy qadriyatlarni anglashiga yordam beradi. Shu bilan birga, pedagog va ota-onalarning hamkorligi bolalarda axloqiy tushunchalarni shakllantirish hamda psixik salomatlikni ta’minlashda muhim omil hisoblanadi. Tarbiyaviy jarayonning uzviyligi, bolaga nisbatan ijobiy psixologik muhit yaratish hamda individual yondashuvni qo’llash orqali bolalarda sog’lom psixologik rivojlanish ta’minlanadi. Natijada, maktabgacha yoshdagi bolalar jamiyatda faol, ma’naviy yetuk va psixik jihatdan sog’lom shaxs sifatida shakllanishi uchun zarur shart-sharoitlar yaratiladi[3].

Xulosa: Xulosa qilib aytganda, maktabgacha yosh davri bolalarda axloqiy tushunchalar shakllanishining muhim bosqichi hisoblanadi. Ushbu davrda bola shaxsining rivojlanishi, uning ijtimoiy munosabatlari va xulq-atvori asosan oila muhiti, maktabgacha ta’lim muassasasi hamda atrofdagi ijtimoiy muhit ta’sirida shakllanadi. Bolalarning axloqiy tushunchalarni egallashi ularning keyingi hayotida ijtimoiy moslashuvi, jamiyatda o’z o’rnini topishi hamda barkamol shaxs sifatida rivojlanishida muhim ahamiyat kasb etadi. Globallashuv sharoitida bolalarning axloqiy tarbiyasi va psixik salomatligini ta’minlash masalasi yanada dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Zamonaviy axborot texnologiyalari va turli ijtimoiy ta’sirlar bolalarning psixologik rivojlanishiga bevosita ta’sir ko’rsatishi mumkin. Shu sababli bolalarda ijobiy axloqiy sifatlarni shakllantirish, ularning emotsional barqarorligini mustahkamlash hamda sog’lom psixologik muhitni yaratish muhim vazifalardan biri hisoblanadi. Tadqiqot natijalari shuni ko’rsatadiki, bolalarda axloqiy tushunchalarni shakllantirish va psixik salomatlikni mustahkamlashda innovatsion psixologik-pedagogik yondashuvlardan foydalanish samarali hisoblanadi. O’yin faoliyati, ijodiy mashg’ulotlar, rivojlantiruvchi metodlar hamda pedagog va ota-onalar hamkorligi bolalarning ijtimoiy va axloqiy rivojlanishiga ijobiy ta’sir ko’rsatadi. Demak, maktabgacha yoshdagi bolalarda axloqiy tushunchalarni shakllantirish hamda ularning psixik salomatligini mustahkamlash uchun ta’lim-tarbiya jarayonida zamonaviy yondashuvlarni qo’llash, oila va ta’lim muassasalari hamkorligini kuchaytirish hamda bolalar uchun qulay psixologik muhit yaratish zarurdir. Bu esa kelajakda ma’naviy yetuk, ijtimoiy faol va psixik jihatdan sog’lom avlodni tarbiyalashga xizmat qiladi[4].

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Андреева, И. А. (2018). Музыкальная терапия в детском возрасте: теория и практика. Санкт-Петербург: Питер.
2. Dissanayake, E. (2014). Music, Language, and the Brain: Origins and Development. Cambridge: Harvard University Press.
3. Kern, P., & Aldridge, D. (2006). Using music to support social and emotional development in preschool children. *Music Therapy Perspectives*, 24(2), 78–85.
4. Тураева, Ш. Б. (2021). Психологические механизмы защиты и их развитие у детей. Тошкент: Фан ва Технология.